

PROGRESS: GLOBAL TADQIQOTLAR

+998200161268

@Tafakkur_academy

www.tafakkurjournals.uz

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHDA ZAMONAVIY MEXANIZMLAR: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI

Qahhorov Shaxriyor Yodgorovich

*Buxoro innovatsiyalar universiteti, Davlat boshqaruv huquqi yo'nalishi
magistranti*

Qahhorov Shoxsuvor Yodgorovich

Buxoro innovatsiyalar universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada korrupsiyaga qarshi kurashishning zamonaviy mexanizmlari va xalqaro tajriba tahlil qilinadi. Qiyosiy-huquqiy tadqiqot metodidan foydalangan holda Daniya, Singapur, Finlandiya kabi rivojlangan mamlakatlarning korrupsiyaga qarshi kurashishdagi muvaffaqiyatlari o'rganiladi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar Transparency International indeksi ma'lumotlari asosida baholanadi va xalqaro tajribani milliy sharoitlarda qo'llash bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: korrupsiya, antikorrupsiya mexanizmlari, xalqaro tajriba, Transparency International, komplayens-nazorat, davlat boshqaruvi, Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi.

Аннотация. В данной статье анализируются современные механизмы борьбы с коррупцией и международный опыт. С использованием сравнительно-правового метода исследования изучаются успехи развитых стран, таких как Дания, Сингапур и Финляндия, в борьбе с коррупцией. Проводимые в Узбекистане реформы оцениваются на основе данных индекса Transparency International, а также разрабатываются предложения по применению международного опыта в национальных условиях.

Ключевые слова: коррупция, антикоррупционные механизмы, международный опыт, Transparency International, комплаенс-контроль, государственное управление, Агентство по борьбе с коррупцией.

Abstract. This article analyzes modern mechanisms of combating corruption and international experience. Using a comparative legal research method, the successes of developed countries such as Denmark, Singapore, and Finland in fighting corruption are studied. Reforms being implemented in Uzbekistan are evaluated based on Transparency International index data, and proposals for applying international experience in national conditions are developed.

Keywords: corruption, anti-corruption mechanisms, international experience, Transparency International, compliance control, public administration, Anti-Corruption Agency.

Kirish

Korrupsiya XXI asrda global muammo sifatida barcha mamlakatlar uchun jiddiy tashvish tug'dirmoqda. Xalqaro valyuta jamg'armasi ma'lumotlariga ko'ra, korrupsiya yiliga jahon iqtisodiyotiga 2,6 trillion dollar miqdorida zarar yetkazadi. Bu faqat iqtisodiy yo'qotish emas, balki fuqarolarning davlat institutlariga bo'lgan ishonchini yo'qotish, huquq ustuvorligiga putur yetkazish va ijtimoiy adolatning buzilishidir.

Transparency International tashkilotining 2025-yilgi Korrupsiyani qabul qilish indeksi (CPI) ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston 182 davlat orasida 31 ball to'plab, 124-o'rinni egalladi. Bu 2024-yilgi 32 ballik ko'rsatkichdan 1 ballga pasayish bo'lib, mamlakatda tizimli yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar – Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi faoliyati, komplayens-nazorat tizimining joriy etilishi, ochiqlik siyosati – ijobiy siljishlar yaratmoqda.

Tadqiqotning maqsadi – xalqaro tajribani chuqur o'rganish orqali O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdir.

1. Korrupsiyaga qarshi kurashishning xalqaro modellari

Jahon amaliyotida korrupsiyaga qarshi kurashishning uchta asosiy modeli shakllangan:

1.1. G'arbiy Yevropa modeli (Daniya, Finlandiya, Norvegiya). Ushbu modelning asosiy xususiyati – ommaviy axborot vositalarining kuchli roli, jamoatchilik nazorati va davlat organlarining yuqori darajadagi shaffofligi. Daniya 2025-yilda ketma-ket sakkizinchi yil 89 ball bilan dunyoda birinchi o'rinni egalladi. Daniyadagi muvaffaqiyatning kaliti – 2002-yilda qabul qilingan Korrupsiya to'g'risidagi qonun bo'lib, unda hukumat vakillari har yili o'z mulki va daromadlari haqida hisobot berishlari, mansabdor shaxslarning aksiyalarni sotishlari majburiyati belgilangan.

Finlandiyada esa korrupsiya umumiy jinoyatchilik tarkibida ko'rib chiqiladi va maxsus organ mavjud emas. Biroq, Adliya ombudsmani mustaqil nazorat funksiyasini bajaradi. Finlandiyada yiliga atigi 3-4 ta poraxo'rlik bilan bog'liq ish ko'riladi, bu davlat xizmatchilarning yuqori moddiy ta'minlanganligini va fuqarolarning a'lo darajadagi huquqiy ongini ko'rsatadi.

1.2. Janubi-Sharqiy Osiyo modeli (Singapur, Gonkong). Singapur 84 ball bilan dunyoda 3-o'rinda turadi va korrupsiyaga qarshi kurashishning eng samarali timsoli hisoblanadi. 1970-yillarda premer-vazir Li Kuan Yu rahbarligida joriy etilgan strategiya uchta asosiy yo'nalishga asoslangan: poraxo'rlarni davlat apparatidan chiqarish, davlat xizmatlarini soddalashtirish va qattiq jazolar. Singapur tajribasining o'ziga xosligi – "insonni korrupsiyaga undaydigan holatlarni yo'q qilish" prinsipidir.

Singapurda davlat sektorida faoliyat yuritayotgan xodimlarning ish haqi xususiy sektordagi o'rtacha maosh bilan tenglashtirilgan, bu korrupsiyon holatlarni keskin kamaytirdi. Bundan tashqari, Korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha tergov byurosi (CPIB) to'liq mustaqil faoliyat yuritadi va faqat premer-vazirga hisobdor.

Mamlakat	CPI 2025 (ball)	O'rin	Asosiy mexanizm
Daniya	89	1	Shaffoflik va OAV
Finlandiya	88	2	Ombudsman nazorati
Singapur	84	3	CPIB va yuqori maosh
O'zbekiston	31	124	KQKA va komplayens

1-jadval. Korrupsiyaga qarshi kurashda yetakchi mamlakatlar (2025)

2. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rahbarligida so'nggi yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish tizimi tubdan isloh qilindi. 2019-yil 29-iyunda Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi, bu mustaqil maxsus davlat organi bo'lib, to'g'ridan-to'g'ri Prezidentga hisobdor.

2024-yilda agentlik tomonidan amalga oshirilgan monitoring natijalari shuni ko'rsatadiki, 273 ta davlat xaridi tartib-taomillari nazorat qilindi, umumiy qiymati 552,5 milliard so'm. Natijada, 263,9 milliard so'mlik noqonuniy xaridlar bekor qilindi va 189 nafar mansabdor shaxs javobgarlikka tortildi. 2025-yilda esa 673,3 milliard so'mlik 192 ta davlat xaridlarida qonunbuzilish holatlari aniqlandi.

2024-yil 5-iyunda qabul qilingan "Manfaatlar to'qnashuvi to'g'risida"gi qonun muhim qadam bo'ldi. Ushbu qonun davlat xizmatchilarining shaxsiy manfaatlari va davlat manfaatlari o'rtasidagi ziddiyatlarni oldini olishga qaratilgan. Bundan tashqari, barcha davlat organlarida komplayens-nazorat tizimi joriy etildi.

2025-yil 5-mart kuni Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha milliy kengashi yig'ilishida Prezident korrupsiyaga qarshi kurashishda "favqulodda holat" e'lon qilish haqida ma'lumot berdi. Barcha idoralarda korrupsiyaga qarshi ichki nazoratga mas'ul o'rinbosar lavozimi joriy etilishi, vazir va hokimlar nomzodlari

korruptsiyaning oldini olish bo'yicha aniq reja himoya qilishlari majburiyati belgilandi.

3. Xalqaro tajribani milliy sharoitda qo'llash: takliflar

Xalqaro tajriba va O'zbekiston amaliyotini qiyosiy tahlil qilgan holda, quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Birinchidan, davlat xizmatchilarining daromadlarini deklaratsiyalash tizimini ochiq va shaffof qilish zarur. Daniya tajribasidan kelib chiqqan holda, yuqori mansabdor shaxslarning mulki va daromadlari to'g'risidagi ma'lumotlar jamoatchilik uchun ochiq bo'lishi kerak. Hozirda O'zbekistonda bu tizim mavjud, lekin ochiqlik darajasi yetarli emas.

Ikkinchidan, Singapur tajribasidan kelib chiqqan holda, davlat xizmatchilarining ish haqini xususiy sektor bilan raqobatbardosh darajaga ko'tarish muhim. Bu korruptsiyaga moyillikni kamaytirishning samarali mexanizmidir. Hozirgi holat shuni ko'rsatadiki, ko'plab sohalarda davlat xizmatchilarining maoshi xususiy sektordagiga nisbatan ancha past.

Uchinchidan, ommaviy axborot vositalarining mustaqilligi va korruptsiya faktlarini yoritishdagi roli kuchaytirilishi kerak. G'arbiy Yevropa tajribasi shuni ko'rsatadiki, erkin va mustaqil OAV korruptsiyaga qarshi kurashishning eng kuchli qurolidir. O'zbekistonda ochiqlik indeksi 138 pog'ona yaxshilangan bo'lsa-da, OAV mustaqilligini yanada oshirish zarur.

To'rtinchidan, ta'lim tizimida antikorrupsion ta'limni kuchaytirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Finlandiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, fuqarolarning huquqiy ongini oshirish va yoshlarni halollik tamoyillari bilan tarbiyalash uzoq muddatli perspektivada eng samarali strategiyadir. Oliy ta'lim muassasalarida antikorrupsion fanlarni joriy etish, davlat xizmatiga kiruvchilar uchun maxsus kurslar tashkil etish zarur.

Xulosa

Qiyosiy-huquqiy tahlil shuni ko'rsatdiki, korruptsiyaga qarshi samarali kurash uchun murakkab yondashuv zarur. Daniya, Singapur, Finlandiya kabi mamlakatlarning tajribasi bir necha muhim tamoyillarni tasdiqlaydi: institutlarning mustaqilligi, shaffoflik va ochiqlik, davlat xizmatchilarning moddiy ta'minlanganlik, fuqarolarning huquqiy ongi va faol jamoatchilik nazorati.

O'zbekistonda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar to'g'ri yo'nalishda harakatlanayotganini ko'rsatadi. Korruptsiyaga qarshi kurashish agentligining tashkil etilishi, komplayens-nazorat tizimining joriy etilishi, manfaatlar to'qnashuvi to'g'risidagi qonunning qabul qilinishi – bularning barchasi institutlarni mustahkamlashga qaratilgan. Biroq, Transparency International indeksidagi 1 ballga pasayish tashqi va ichki omillarning ta'sirini ko'rsatadi va islohotlarni chuqurlashtirish zarurligini tasdiqlaydi.

Xalqaro tajribani o'rganish va milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda qo'llash O'zbekiston uchun korrupsiyaga qarshi samarali kurashish tizimini yaratishga yordam beradi. Bu jarayon uzoq muddatli bo'lib, nafaqat huquqiy-institutsional, balki madaniy o'zgarishlarni ham talab etadi. Prezident tomonidan e'lon qilingan "favqulodda holat" va rejalashtiriladigan keng qamrovli chora-tadbirlar yanada aniqroq natijalar berishiga umid qilish mumkin.

Kelajakda tadqiqotlar quyidagi yo'nalishlarda davom ettirilishi maqsadga muvofiq: davlat xaridlari tizimida ochiqlikni oshirish mexanizmlari, raqamli texnologiyalarni antikorrupsion nazoratda qo'llash imkoniyatlari, fuqarolik jamiyati institutlarining rolini kuchaytirish strategiyalari.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2025. Berlin, 2026.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha belgilangan ustuvor vazifalar ijrosini samarali tashkil etishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni. 2025-yil 3-may. PF-319-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi. 2024-yil faoliyat hisoboti. Toshkent, 2025.
4. Muslimov N.A., Yoldoshev J.G. Davlat boshqaruvida korrupsiyaga qarshi kurash mexanizmlari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2024.
5. OECD. Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia: Istanbul Action Plan. Fourth Round of Monitoring. Paris, 2024.
6. World Bank. Combating Corruption in Public Services: Comparative Experience. Washington DC, 2024.
7. BMT ning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi. Nyu-York, 2003.
8. O'zbekiston Respublikasining "Manfaatlar to'qnashuvi to'g'risida"gi qonuni. 2024-yil 5-iyun.
9. Tolipov O.Q., Qurbonov Sh.E. Davlat boshqaruvida zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: Universitet, 2023.
10. Ishmuhamedov R.J. Huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati. Toshkent: Iqtisodiyot dunyosi, 2024.